

ALBERT ERNŐ

FARAGÓ JÓZSEF, A BETLEHEMEZÉS ÉS A GYERMEKFOLKLÓR KUTATÓJA

Faragó József életútjára visszatekintve 1991-ben nyilatkozta: „Kényelmesebb lett volna számomra is – nem egy szakemberhez hasonlóan – egész pályám során egy szűkebb témával foglalkoznom, néprajzosaink mindenkor csekély száma miatt azonban kevés olyan ága van a folklórkutatásnak, amelyet legalább ne érintettem volna...” (Miklós 1991).

S valóban: a közismerten népballadák és népmesék kutatója tanulmányozta a téli dramatikus szokásokat, közöttük a betlehemezést, más szokásokat, a gyermekjátékokat, mondókákat, közmondásokat, szólásokat, találós kérdéseket, még a népi táncokat is. Ez alkalommal – helyszűke miatt – a betlehemezésre és a gyermekjátékokra térünk ki.

BETLEHEMEZÉS

„Az én néprajzi pályám is ennek a csillagnak a fényében indult” – írta Faragó József 1993-ban az uzoni betlehemes játékok gyűjtésére utalva (Faragó 1993: 27). De tekintsünk vissza az időben korábbi közleményekre! A marosvásárhelyi diákok 1860-as évekbeli népköltési gyűjtését vizsgálva kiderítette, hogy más műfajok mellett a diákok egy bábtáncoltató betlehemes játékot és egy „csillagjelentés”-t is lejegyeztek (Faragó 1956: 1042).

A későbbiekben Olosz Katalin Szabó Sámuel népköltészeti munkásságáról közzétett nagy jelentőségű könyvében arról írt, hogy a diákok folyóiratában, a *Közleményekben* hosszabb szövegeket, mint például betlehemeseket, több folytatásban jelentettek meg. Külön említi a bábtáncoltató betlehemeset és a karácsonyi csillagjátékot. Két betlehemeset közölt. Az egyiket Szabó Sámuel, a másodikat Pungur Gyula írta le. Pungur Gyula

gyűjtötte a „*Csillagjelentés*”-t is. A kötetben Olosz Katalin mindhárom teljes szövegét közölte. Gyűjtési idejük: 1865. (Szabó 2009: 75–76, 259–269.)

Faragó József hálasan gondolt vissza arra, hogy mind a Székely Mikó Kollégium igazgatója, mind uzoni ismerősei az egyetemi évek során is, vakációk idején szívesen fogadták, így ez „arra is lehetőséget adott – írta –, hogy megkezdhessem tudományos pályám első néprajzi gyűjtőmunkáját” (Faragó 2003: 76).

A kezdést az uzoni betlehemes összegyűjtése jelentette. A leíráshoz 1942 karácsonyan, II. éves egyetemi hallgató korában kezdett. Az akkori szimpla leírást a következő évben újabb szempontok szerinti megfigyeléssel folytatta, de ekkor sem tudta minden célkitűzését megvalósítani, ezért 1944 karácsonyan szándékozott gyűjtését tovább bővíteni, azonban ebbe a háború beleszólt. A két első lejegyzés oly jelentős szöveget, megfigyelést tartalmazott, hogy később Gunda Béla professzora, kinél gyakornoki teendőket látott el, így is részletes megírását javasolta. Sőt, 1945-ben professzora ajánlotta e gyűjtemény doktori értekezésre benyújtását.

A leírás során – nyomozva az előzmények után – kiderítette, hogy Uzonban 1885 táján a betlehemeset több éven át megtanulták. Többnyire felnőttek, de gyermekek is szerepeltek. Halvány nyomokat talált az 1910-es, 20-as betlehemezésről is. Megállapította, hogy az akkori betlehemes szöveg Csíkszépvízről az egyik Uzonba költözött szereplő révén jutott, ahol a szövegen és az előadás módján is változtattak. Részeiteiben vizsgálta a szereplők kiválasztását, a jelmezek és kellékek előállítását, az előadások megszervezését, és közölte a teljes szöveget. Doktori értekezése a következő években eltűnt, viszontagságos évek után csak 2001-ben jelenhetett meg nyomtatásban (Faragó 2001).

Magáról az Uzoni betlehemesről később úgy nyilatkozott: „...nem olyan kurta szövegekre kívánok szorítkozni, miként korábban az általános gyakorlat volt, hanem a népéletbe ágyazva igyekszem bemutatni nemcsak a játék pusztai szövegét, hanem a játék életét is. Ekkor kezdett kialakulni az a társadalmi-néprajzi törekvés, amelynek egyik úttörője voltam” (Faragó 2003: 76). Bizonyára fontos szerepet játszott Gunda Béla, a kolozsvári egyetem néprajzi tanszékének vezetője abban, hogy a fiatal kutatók a továbbiakban is figyeltek az erdélyi betlehemesekre, és gyűjtötték, feldolgozták, közreadták.

Faragó József kedvet kapott a betlehemesek részletes vizsgálatahoz, s már 1945-ben Sütő András „barátja” és családja segítségével a karácsonyi ünnepek idején Pusztakamaráson folytatta a gyűjtést. Eredménye *Betlehemezés és kántálás Pusztakamaráson* címen jelent meg 1947-ben.

E gyűjtemény befejező soraiban írt arról is, hogy Antal Árpáddal közösen gyűjtötték a nyújtódi-szentivánlaborfalvi betlehemeset, amelyekben kimutathatóan tudták rögzíteni „két különböző réteg képviselői, a katona- és a jobbágyrészen valók közötti, évenként ismétlődő versengést, hogy egymást felülműlják a játék minél szebb, emlékezetesebb bemutatásában” (Faragó 1947: 69). Ezt a munkáját is úgy tekintette, mint a társadalomnéprajz meghonosításának újabb úttörő lépését, amely irányzat „azóta a tárgyi és szellemi néprajz mellett »harmadik nagy munkaterületté« erősödött” (Faragó 1993: 27).

És hogy mit képviselt Faragó József ezen műve a magyar folklórnál, arra hivatkozhatunk Ortutay Gyula 1956-ban közzétett kérdőívére. Ebben a művében külön példaként állította Faragó József pusztakamarási gyűjtését a további lejegyzők elé: értékes közlésnek nevezi, és tömören jellemzi is: „először igyekszik rendszeresen, mindenre ügyelve összegyűjteni egy betlehemes játékra vonatkozó adatokat”, vagyis: „Faragó tanulmánya vizsgálta legsokoldalúbban betlehemes játékaikat” (Ortutay 1956: 91–92).

Amikor Budapesten 1969-ben nemzetközi szimpóziumot rendeztek a szájhagyományozás törvényszerűségeiről, Ortutay Gyula hozzászólásában azt nyilatkozta: „...a falusi

tanítók, diákok, mesterek különböző csoportjaival, akiknek szerepük van a dramatikus népi alkotások megteremtésében, betanításában, megírásában, sokszor rendezésében, történetek, dalok anyagának vitelében, és ezzel a fél-irodalmi réteggel, azt hiszem, megint sokkal gondosabban kellene foglalkoznunk, hogy világosan lássuk a költészeti dialektikus folyamatokat az átmenet – és változás – folyamatában.” Ez is vonatkozott Faragó József betlehemesének leírásaira (Voigt 1974: 103). Továbbá, még 1995-ban is úgy emlékeztek Faragó József betlehemesének közlésére, mint a „legteljesebb leírás”-ra (Lajos 1995: 117).

A puszta kamarási betlehemezőkről szóló kötetében jelentős javaslatot is megfogalmazott a betlehemes szövegek megőrzéséről. 1946-ban Szabédi László, László Gyula, Horvát István, Faragó József közös elhatározással javasolják az Erdélyi Népi Levéltár megalakítását, amelynek célja: összegyűjteni a népi kéziratokat, így megmenthető az utókornak az értékes leírásokban felhalmozott tudás (Faragó 1946: 11).

Ehhez a gondolathoz kapcsolódva írta: „A betlehemes-kéziratok gyűjtése és vizsgálata egyre határozottabban sugalmazza, hogy a karácsonyi játéknak is megvan a maga népi kéziratvilága, s e falusi »rendezői példányok« írott szövegükkel a legbiztosabb alapjai a betlehemes játék változatait megállapítani szándékozó törekvéseinknek.” (Faragó 1947: 3).

Faragó József 1946 karácsonyát is betlehemes játékok gyűjtésével töltötte. Ekkor Csík-somlyón a tanítóképzőben kiváló tanár, Kócziány László egyetemi és szobatársa vendégként a szomszédos faluban, Csíkcsobotfalván írta le a betlehemesét. Közreműködtek a diákok is: „a csík-somlyói tanítóképző idősebb tanulói lelkesen segítettek eddigi munkámban” – vallja jegyzeteiben. Részletes leírása, a körülmények megfigyelése mellett, azt is hangsúlyozza, hogy a „szerfőlött elzárt Csík e szokásnak olyan mozzanatait, elemeit őrzi, amelyek Erdély területén sehol másutt fel nem lelhetők.” Műfaji jellegére utalva pedig azt fogalmazza meg, hogy „a betlehemes játékot a szövegen túli mozzanatok emelik ki a népköltészet többi műfajai közül, s teszik drámai néphagyománnyá, színjátékszerű népszokássá.” Azt is ekkor közli a jegyzetekben, hogy „Csíkből már sok gyűjtésem van”, és hogy a csíki betlehemesről részletes monográfiát szándékszik megjelentetni (Faragó 1946: 222–236, illetve különnyomatban 2. és 1993: 27).

Antal Árpád is, a későbbi irodalomtörténész professzor, akkori egyetemi hallgató, a háromszéki Nyújtódon más, „újszerű, sőt úttörő” szempontok szerint szintén lejegyezte a betlehemeset, és több szerzővel közösen kötetben meg is jelentette 1947-ben: A társadalmi szerződés befolyása egy székely falu betlehemes játékára címen az *Erdélyi Néprajzi Tanulmányok* 9. kötetében (58–68). (Faragó 1949: 222, 1994–1995: 314; továbbá Tánczos 2003/7: 32.)

Az 1940-es évek második felében, a sikerek láttán, egyre fokozódott érdeklődése a betlehemes játékok iránt. Levelezésbe kezdett irodalomtanárokkal, kérte, tanítványainkkal gyűjtsenek betlehemes játékokat, amelynek eredményeként a zilahi Wesselényi Kollégium tanára, Tatár Gábor mintegy tizenöt-husz játékot juttatott el hozzá.

Faragó József ebben a közleményében utal arra, hogy a negyven évig tartó tiltások után csupán két betlehemes leírásnak sikerült átjutnia „a cenzúra tűzfokán”: a már említett kisiratosinak és a Gazda Klára gyermekjátékok kötetében megjelentnek, amely az 1950-ig élt játék leírását tartalmazza (Faragó 1993: 27–28, Gazda 1980: 387–396).

Az 1950-es években már rendszeresen megtiltották a falvakban a betlehemes játékok bemutatását, sőt kifogásolták intézményes gyűjtését is, ezért sok érték maradt enyészetnek. Ennek ellenére, amikor Faragó József szerkesztette 1958-ban a Kovács Ferenc gyűjtését, az *Iratosi kertek alatt* kötetet, abba beillesztett két betlehemes játékot. Az egyik címe: *Betlehemezés 1935-ben*, amely viszonylag részletes leírását tartalmazza az akkori szokásnak, a másik *Betlehemes játék* címen szerepel. A kötet bevezetőjében pedig azt írta: „A betlehemes játékról érdemes megjegyezni, hogy néhány hagyományos karácsonyi

ének kivételével a világiasan vaskos-humoros népi jelenetek sora teljesen kiszorította belőle a vallásos mozzanatokot.” (Kovács 1958: 10, 167–174.)

Jegyezzük meg, hogy a betlehemesek felújítására napjainkban újabban bő lehetőség kínálkozik. Ezt kihasználva Faragó József újabb széleskörű gyűjtésre ösztönözve azzal sietett a gyűjtők segítségére, hogy gyűjtési útmutatót készített, amelyet a *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyvében* tett közzé, 17 pontban. Ebben a kezdet rögzítésére, a rendszerességre, a kéziratok őrzésére, származásának kiderítésére, a leírás részletességére, a szövegváltozásokra, a csoport kialakulására és működésére, a bemutatásokra, a jelmezek készítésére, énekek, táncok lejegyzésére stb. hívta fel a figyelmet (Faragó 1994: 25–27).

Az újabb lehetőségek vizsgálatáért, és a gyűjtés pótlásáért és fokozásáért Szatmárnémetiben 1992-ben és 1993-ban úgynevezett *Betlehemes találkozót* tartottak. E szokással kapcsolatos sürgető kérdések megvitatása mellett Faragó József mindkét alkalommal előterjesztette egy *Erdélyi Magyar Betlehemes Tár* összegyűjtését és megjelentetését (Kádár 1993: 29). A szatmári értekezletre hivatkozva ismételtén Faragó József szavait idézhetjük: „Ha bízunk abban, hogy a szokás feltámasztható, akkor gyűjtését is kötelezően vállalnunk kell, mégpedig sürgőssége és fontossága miatt nem véletlenszerűen.” (Faragó 1993: 29.)

MÁS TÉLI SZOKÁSOK

Faragó József ezekben az években a betlehemesek lejegyzése és kiadása mellett más téli szokásokról is gyűjtött adatokat és írt közleményt. Ekkor írt a magyarkiskapusi és szilágycsehi karácsonyi köszöntőkről, a pusztakamarási kántálásról is (Faragó 1947b: 1, 1947c: 260, 1947d: 10, illetve 1947a).

Felfigyelt 1946-ban a sepsiszentgyörgyi kántálásra is, amelyről az *Ethnographiában* tudósított. Tulajdonképpen átmenetnek vagy szükségmegoldásnak kell tekintenünk e kántálás leírását. Szegény gyermekek az 1946-os szárazságot követő télen egymást követő csoportokba verődve pénzszerzési céllal jártak házról házra. Öt tagból álló, bekormozott arcú kis csoporttal beszélgetett, akik betlehemezni akartak, mivel nem volt kellő felszerelésük, szövegismeretük sem, a *Mennyből az angyalt* énekelték el, majd a velük tartó leányka elmondott egy karácsonyi verset. A végén boldog karácsonyt és újévet kívántak (Faragó 1948a: 123–125).

Téli szokások között kell említenünk az újesztendei köszöntőket, más adatokat is. Ekkor megjelent két írása: egyik a szolgáléletről, másik az újesztendei népköltészetéről szól (Faragó 1958a: 1, 1958b).

Faragó József Moldvában is lejegyzett téli szokásokat: Szabófalván a téli hejgetés emlékére figyelt fel, Gyoszenben az újesztendei szokások közül az urálást, az őesztendei éneklést, az újesztendei szerelmi jóslást, a hagymanaptárt, búzahintést is lejegyezte. Ez ismertető során kitért arra is, hogy Trianon után különösen a Jászvásár és Bukarest központú moldvai római katolikus egyházzal szövetkezett nacionalista államhatalom arra törekedett, hogy a moldvai csángómagyarokat beolvassza, így még a népköltészetüket menteni akaró magyar folkloristákat is valósággal üldözték. Domokos Pál Péter korondi fazekasként gyűjthetett. A második világháború után a Magyar Népi Szövetség indítványozására magyar iskolákat nyitottak, ekkor a kolozsvári Folklor Intézet 1950 és 1958 között rendszeres gyűjtéseket szervezett ezekben a falvakban, s eredménye a 4145 csán-

gómagyar beletárolt folklórkötés. De a későbbi években még szigorúbban büntették a népköltészetük gyűjtőit (Faragó 1997: 286–287, 1996a: 94–103, illetve 1996b: 53–64). Bemutatta a regélés felújítását is, és egyben a népszokások felújítására hívta fel a figyelmet (Faragó 1960: 8, 1962: 51–56).

Faragó József a *Háromszéki magyar népköltészet* kötetének szerkesztésekor nem közölt betlehemes játékot, de néhány téli szokást közzétett. Ilyenek az aprószenteki mondókák, újévi köszöntők, amelyek közül egy (a 682. számú) a szolgák évi szerződésének befejezéséhez kapcsolódik (Konsza–Faragó 1957: 441–447).

GYERMEKFOLKLÓR

Faragó József a gyermekfolklóról azt írta: „nélkülük az emberiség folklórja ha nem is a legnagyobb, de bizonyos egy legbűbájosabb részével szintelenebb és szegényebb lenne” (Faragó–Fábián 1982: 5). E műfaj estében is végigkövette azokat a népköltészeti gyűjtéseket, amelyeket elődei és kortársai megjelentettek, a gyűjtés kiszélesítését folyamatosan sürgette. Ez az ösztönzés is hozzájárul ahhoz, hogy ma tekintélyes számú és minőségű gyermekjáték-gyűjteménnyel rendelkezik a romániai magyar folklór.

Folklórgyűjtésének kezdetéről írta, hogy maga is Uzonban számos gyermekjátékot gyűjtött össze. Amikor róla beszámolt a kor egyik jelentős folklórtekintélyének számító Ortutay Gyulának, javasolta, hogy az általa szerkesztett Új Magyar Népköltési Gyűjtemény sorozatának egyik kötetében külön jelentessék meg a teljes anyagot. Mivel a háború idején gyűjteménye jelentős része elkallódott, erre nem kerülhetett sor. Később a gyűjtemény megmaradt részét az általa szerkesztett Konsza Samu gyűjteményében, a *Háromszéki magyar népköltészet* kötetben tette közzé (*Megyei Tükör*. 1983. febr. 1. 2–3; Konsza–Faragó 1957: 349–416). E kötet *Gyermekjátékok* fejezetében a 481–640-ig terjedő sorszámú 169 adatot sorakoztat fel, s közöttük Faragó József neve, az 1943-as évszám és Uzon helynév jelöléssel 68 lejegyzett játékot közölnek.

Faragó József 1945-ben is jelentetett meg gyermekmondókákat az *Erdélyi Múzeumban* (Faragó 1945: 99–100).

Kovács Ferenc 1958-ban kötetben közölte a Faragó József által szerkesztett Kisiratoson gyűjtött népköltészetet. Ebben a kötetben is, a szerkesztő a bevezetőben leírta, hogy a diákok által gyűjtött játékokkal „többnyire a gyermekek szórakoznak kinn a szabadban, néhányat azonban közülük legények-leányok is szoktak játszani benn a házban”. A kötetben 9 gyermekmondóka jelent meg (Kovács–Faragó 1958: 10, 147–166).

1959-ben szintén figyelmeztet a gyermekjátékokra az *Asszonyok kalendáriuma az 1959-es esztendőre* című kiadványban, a *Gyermekjátékok* fejezetben.

Faragó József számba vette Olosz Katalin gyűjteményében is a gyermekjátékokat és mondókákat, majd a 239–386. sorszámig terjedő játékok közül külön kiemeli a 239–262. sorszámú 24 mondókát (Olosz–Almásiné 1969: 179–227, Faragó–Fábián 1982: 6). Hírt közöl a mezőcsávási kiolvasóversek gyűjtéséről, amelyet Péter Ilona tanárnő irányított (Faragó 1970: 39).

Az erdélyi gyermekjáték-gyűjtés számbavétele során idézi Horváth István népköltészeti gyűjteményét is, amelyben 5 szöveg található (Horváth 1971: 389–391, Faragó–Fábián 1982: 6).

A gyermekjátékok, -mondókák nagy számát vehetjük számba, ha követjük a Faragó József által összegezett adatokat a *Megyei Tükörben* közöltekről. E szerint Seres András 1972-ben mintegy 470 szöveget közölt, jórészt gyermekmondókákkal (Faragó–Fábián 1982: 6 és jegyzetek).

Faragó József a népköltészeti gyűjtések kiszélesítésére bizonyos pályázatok kiírásával jó lehetőséget látott. 1948-ban az *Utunkban* jelentetett meg felhívásszerű írást nagyrészt gyermekjátékokra vonatkoztatva (Faragó József 1948b: 7).

A *Napsugár* 1967-es szeptemberi számában kiolvasó gyermekjátékok gyűjtésére hívta fel a figyelmet. S mint a korábbi és későbbi pályázatok eredményei, ez is kellő sikerrel járt, amelyről 1969-ben részletesen is beszámolt: 14 megyéből, 93 helységről 369 pályázat érkezett 8493 kiolvasó gyermekjáték leírásával. Azt is megemlíthetjük, hogy Hargita megyéből 1840, Maros megyéből 1707, Bihar megyéből 1614 kiolvasót küldtek a pályázatra ([Faragó] 1967: 9, 1969: 8; Szabó 1976: 74–75, 82).

Örömmel köszöntötte a helytállást, munkabírást, erőfeszítést követelő, „minden fiatal értelmiségi számára példamutató” kötet szerzőjét, Gazda Klárát, aki „1973 és 1979 között összegyűjtötte, megszerkesztette és megírta egy háromszéki falu gyermekvilágának néprajzi monográfiáját – a leggazdagabbat és legszebbet az egész magyar néprajzudományban” (Gazda 1980 – Faragó fülszövege).

Ugyancsak 1980-ban már hírt közölt arról, hogy Biharban gyermekmondókákat gyűjtöttek, és rövidesen kötetben is bemutatják (Faragó 1980: 8–9, 52–55).

1982-ben megjelent Faragó József és Fábián Imre közös szerkesztésében az egész magyar folklór figyelmét felkeltő jelentős gyűjtemény, a *Bihari gyermekmondókák* kötet. Bevezetőjében Faragó József részletes műfajelméleti tanulmányt is közölt a gyermekjátékokról, elsősorban a gyermekmondókákról, és számba vette az eddig elért eredményeket e műfajban – amelyek egyik részére korábban már utaltunk. A Bihari gyermekmondókák születésére visszatekintve kiemelte annak jelentőségét, hogy 1971. november 29-én a nagyváradi Népi Alkotások Háza mellett a Folklórkör új magyar tagozata alakult meg, amelynek tagjai, elsősorban tanárok, a megye magyar folklórájának összegyűjtését feladatuknak tekintették. A folklórgyűjtés fellendítésében jelentős szerepet vállalt Fábián Imre, a Folklórkör magyar tagozatának vezetője és a Nagyváradon megjelenő Fáklya belső munkatársa, aki a sorban következő pályázatokat közreadta, magát a mozgalmat népszerűsítette, az eredményeket nyomon követte. Faragó József az eddigi pályázatok sikerét látva a gyermekmondókák irányába próbálta terelni a figyelmet, s ennek eredményeként jelent meg név nélküli pályázati felhívása 1976-ban (*Fáklya*. 1976. márc. 6–7; 3 és 2).

Fábián Imre a pályázati felhívást folyamatosan figyelemmel követte, a gyűjtőket híradásokkal, levelezéssel buzdította. Ebben az évben, tulajdonképpen négy hónap után már az eredmények számbavételére is sor került (*Fáklya*. 1976. jún. 2. 9). A rendszerezés eredményéből kiderült, hogy 34 helységről 169 pályamű érkezett majdnem 7000 gyermekmondóka-változattal. Ekkor érlelődött az a közös gondolat, hogy mindezt könyv alakban a nagyközönség rendelkezésére kellene bocsátani. Így az 1979 és 1980-as újabb gyűjtési bővítésekkel a mondókák száma elérte a 10000-es számot. A kötetben 70 helységről mintegy 1000 gyűjtő közreműködésével 5765-ös sorszám alatt 7375 gyermekmondóka szerepel 16000 sornyi terjedelemben. Faragó József megállapítása: „Alighanem több ez, mint az eddig közölt összes magyar gyermekmondókák együttvéve”. S ráadásul így zárul a kötet bevezető része: „Mert bármekkora is lenne a gyűjtemény értéke, az – anyagán túl – nem a két szerkesztő, hanem a több mint 1000 gyűjtő és adatközlő érdeme; őket illeti minden köszönet munkájukért. A két szerkesztő mindannyiuknál bővebben megkapta a

maga jutalmát: számukra éveken át gyönyörűséges fáradozást jelentett a gyermekmondókákkal való foglalkozás.” (Faragó–Fábián 1982: 5–27, Faragó 1980: 52–55).

BÖLCSŐDALOK

1971-ben Faragó József biztatására a *Dolgozó Nő* bölcsődalok gyűjtésére hirdetett pályázatot. Arra kérték az olvasókat, a felnőtteket, elsősorban az anyákat, nagyszülőket, idősebbeket, hogy írják le azokat az énekelt verses, ritmusos mondókákat, de bármely éneket, amellyel elringatják, elaltatják vagy felébresztik a csecsemőket. Még ugyanebben az évben értékelték is eredményét, amely szerint 13 megye 45 helységéből 694 bölcsődalt gyűjtöttek össze. ([Faragó] 1971a: 28, 1971b: 28).

Az eddigi általános megállapítások után Faragó József annak is utánajárt, mennyiben él egy bizonyos közösségben a bölcsődal? Ezért vizsgálták Magyardecén úgy, hogy diákok segítségével sorba vették a község jelentős részének lakosait, és megkérdezték: ismernek-e bölcsődalokat? Ha ismertek, le is jegyezték, és ennek eredményeként végső megállapítása, hogy a népköltészet ezen műfaja is kiveszőben van, hisz az 1810 kikérdezett személyből mindössze 313-an tudtak egy, kettőt-hármat pedig 27-en, s csupán 4-en ismertek négyet (Dr. Faragó 1976: 134).

SZAKIRODALOM

FÁBIÁN Imre

1976 Folklorpályázatunk értékelése. *Fáklya*. 1976. június 2. 9.

FARAGÓ József

1945 Fürdőző gyermekek mondókája Aranyosrákoson. *Erdélyi Múzeum* L. (1–2) 99–100.
1946 (n. n.) Népi Levéltár. *Falvak Népe* II. (13) 11.

1947a *Betlehemezés és kántálás Pusztakamaráson*. (Erdélyi Néprajzi Tanulmányok, 8.)
Kiadja a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Erdélyi Tudományos Intézete, Kolozsvár.

1947b Karácsonyi köszöntő. Magyararkisapus, Kalotaszeg. *Utunk* II. (25) 1.

1947c [Karácsonyi köszöntők. Magyararkisapusi köszöntő. Szilágycsehi köszöntő. Lejegyezte Faragó József.] *Falvak Népe* III. (17) 260.

1947d Karácsony estéjén. Pusztakamarási kántáló. *A Falvak Népe karácsonyi melléklete*. 10.

1948a Alkalmi kántálók Sepsiszentgyörgyön 1946 karácsonyakor. *Ethnographia* LIX. (1) 123–125.

1948b Játékos néphagyományaink összegyűjtéséről. *Utunk* III. (4) 7.

1949 Betlehemezés Csikcsobotfalván 1946-ban. *Ethnographia* LX. (1–4) 222–236. Különnyomat. 2.

1956 A marosvásárhelyi diákok népköltészeti gyűjtőmunkája az 1860-as években. *Igaz Szó* IV. (7) 1038–1043.

1958a „Mikor a szolgának telik esztendeje”. A mérai szolgák újévi éneke. *Utunk* XIII. (52) 1.

- 1958b Újesztendei népköltészetünk. *Előre* XII. (3170) 3.
- 1960 Porkahavak esedeznek... A népszokások felújításának kérdéséhez. *Utunk* XV. (52) 8.
- 1961 Regölés Homoródtentén. *Nyírk* V. (1) 51–56.
- 1968 A Napsugár Egyedem-begyedem pályázata. *Utunk* XXIV. (1) 8.
- 1970 Mezőcsávási kiolvasóversek. *Művelődés* XXIII. (10) 39.
- 1980 Bihari gyermekmondókák. Részlet egy készülő gyűjtemény bevezetőjéből. *Művelődés* XXXIII. (8–9) 52–55.
- 1983 Az én Háromszékem. *Megyei Tükör*. 1983. február 1. 2–3.
- 1993 Erdélyi néprajztudományunk a betlehemi csillag fényében. *Művelődés* XLII. (2) 27–29.
- 1994 Betlehemes kérdőív. *Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője* I. 25–27.
- 1994–1995 Az Erdélyi Néprajzi Tanulmányokról – ötven év távlatában. In: Zakariás Erzsébet – Keszeg Vilmos (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 2*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 311–315.
- 1996a A szabófalvi hejgetés emlékei. *Erdélyi Múzeum* LVIII. (1–2) 94–103.
- 1996b A hejgetéstől az urálásig. Egy archaikus moldvai csángómagyar népszokás elrománosodása és eltűnése. *Honismeret* XXIV. (6) 53–64.
- 1997 Újév a moldvai Gyoszenyban. In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 5. Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 286–302.
- 2001 Uzoni betlehemes 1942-ben és 1943-ban. *Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője* XI. (1–2).
- 2003 Visszapillantás doktori disszertációm kalandos sorsára. *Néprajzi Látóhatár* XII. (3–4) 75–79.
- Dr. FARAGÓ József
- 1976 Magyardécsei bölcsődalok. In: Kós Károly (szerk.): *Népismereti Dolgozatok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 133–141.
- [FARAGÓ József] (név nélkül)
- 1967 Egyedem-begyedem pályázat. *Napsugár* XI. (9) 11.
- 1971a Népköltészet – bölcsődalok. *Dolgozó Nő* XXVII. (1) 17.
- 1971b A pályamunkák értékelése. Népköltészet – bölcsődal. *Dolgozó Nő* XXVII. (6) 28.
- 1976 Pályázat gyermekmondókák gyűjtésére. *Fáklya*. 1976. március 6–7. 3. és 2.
- FARAGÓ József – FÁBIÁN Imre (közvetteszi)
- 1982 *Bihari gyermekmondókák*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- GAZDA Klára
- 1980 *Gyermekvilág Esztelneken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- HORVÁTH István
- 1971 *Magyarózdai toronyaljja. Írói falurajz*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár.
- KÁDÁR A. Noémi
- 1993 Betlehemes találkozó. *Művelődés* XLVI. (2) 29.
- KONSZA Samu – FARAGÓ József
- 1957 *Háromszéki magyar népköltészet*. Gyűjtötte Konsza Samu. Szerkesztette, a bevezetőt írta Faragó József. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Marosvásárhely.
- KOVÁCS Ferenc – FARAGÓ József
- 1958 *Iratosi kertek alatt. Kisiratosi népköltészet*. Szerkesztette és a bevezetőt írta Faragó József. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest.
- LAJOS Katalin
- 1995 Betlehemes játék Csikszentmiklóson. *Korunk* VI. (12) 117–124.

MIKLÓS László

1991 A néprajz jegyében. Egy balladakutató hitvallása. Látogatóban dr. Faragó József-nél. *Romániai Magyar Szó*. (375–376) március 16–17. Szabad Szombat melléklet, 10a.

OLOSZ Katalin – ALMÁSI István

1969 *Magyargyerőmonostori népköltészet*. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest.

ORTUTAY Gyula

1956 Kérdőív betlehemes játékok gyűjtéséhez. *Ethnographia* XLVII. (1–2) 91–98.

SZABÓ Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884*. Sajtó alá rendezte Olosz Katalin. Szabó Sámuel és körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet–Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely.

SZABÓ Zsolt

1976 Irányított néprajzi gyűjtő-versenyek általános iskolás tanulókkal. *Népismereti Dolgozatok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

TÁNCZOS Vilmos

2003 A történelem színe és visszaja. I–IV. Tánczos Vilmos beszélgetése dr. Antal Árpád irodalomtörténész professzorral. *Székelyföld* VII. (6) 43–74; (7) 27–58; (8) 29–62; (9) 31–60.

VOIGT Vilmos (sajtó alá rendezte)

1974 *A szájhagyományozás törvényszerűségei. Nemzetközi szimpozium Budapesten, 1969. május 28–30*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

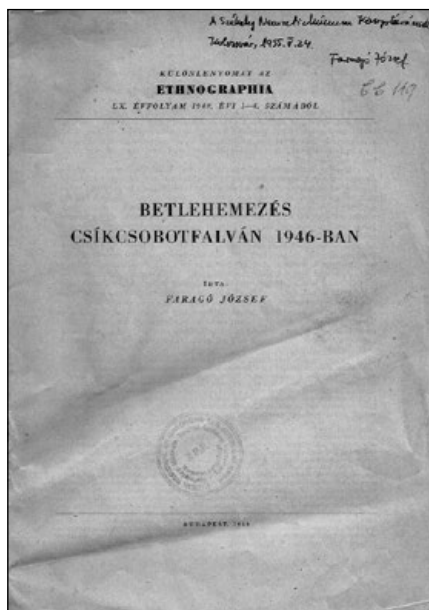
JÓZSEF FARAGÓ, CERCETĂTOR AL OBICEIURILOR DE CRĂCIUN ȘI AL FOLCLORULUI COPIIILOR

Făcând o retrospectivă a carierei sale, în anul 1991 József Faragó a declarat următoarele: „Ar fi fost mai confortabil pentru mine – asemenea multor specialiști – să mă ocup doar de o arie mai restrânsă a disciplinei, însă datorită numărului mic al etnografilor noștri, sunt puține ramuri ale folcloristicii, pe care nu le-am abordat cel puțin tangential...” Și într-adevăr: renumitul cercetător al baladelor și basmelor populare s-a ocupat și de obiceiurile dramatice de iarnă, de alte obiceiuri populare, de jocul copiilor, de proverbe și zicători, de ghicitori, ba chiar și de dansurile populare. Cu această ocazie, ținând cont de limitele lucrării, ne vom rezuma doar la obiceiurile de Crăciun și jocurile de copii.

JÓZSEF FARAGÓ, RESEARCHER OF CHRISTMAS CUSTOMS AND CHILDREN'S FOLKLORE

In 1991, having a retrospective of his life, József Faragó stated the following: “It would have been more comfortable for me – as it was for many other scholars – to deal with a more restricted field of expertise, but due to the small number of ethnographers, there are only a few branches of folkloristic research that I have never touched at least...” So it is: the renowned researcher of folk ballads and folk tales used to study also the dramatic winter customs, other folk customs, children's games, sayings, proverbs, riddles, and even folk dances. This time – as the present paper has its limits – we will resume only to the winter customs and children's games.

KÉPEK

1–3. Faragó József kiadványai